

állam(fel)építést, és általában a gyenge államok instabilitásának a szuverenitás, illetve a demokratikus legitimitáció kérdéseivel való összefüggéseit taglalja.

P.S.: Államépítés?! Aktualitása szinte ordít. Igaz, nem mindegy, hogy fel-, át- vagy leépítjük azt, hiszen a nyugati civilizációnak is két eltérő típusú társadalmi berendezkedése alakult ki. A korlátozott állami kormányzattal és szerepvállalással bíró, a jóléti rendszer visszaszorításában aktív, a szabadságjogok dominanciáját erősítő amerikai modell, s az ezzel éppen ellentétes, a jóléti rendszert inkább támogató, viszont erőteljesebben szabályozó jellegű európai alternatíva. Vannak, akik az előző győzelmét világunkban determinálva lát(tat)ják, de ettől az utóbbi opció még fennáll, persze csak ha nem lesz „Európa csendes, újra csendes”...

IZMINDI RICHÁRD

*(Fordította Kitta Gergely,
Századvég Kiadó, Budapest, 2005,
198 oldal, 3150 Ft)*

Idővel paloták... **Magyar udvari kultúra a** **16-17. században**

Ki ne álmodozott volna gyermekkorában arról, hogy milyen lehetett egy régebbi korban élni? Ilyenkor

azonban sosem az egyszerű juhászbojtar vagy a hadirokkant, nyomorék koldus helyzetébe képzeljük magunkat, hanem a híres személyek, grófok, hercegek, várurak vagy grófnék, polgárasszonyok sorsát öltjük magunkra gondolatban. De milyen volt valójában az ő életük? Milyen volt az előkelők udvari élete hazánkban ezelőtt 400–500 évvel?

Ezekre a fontos kérdésekre ad választ e kötet, s ha mindent nem is, de nagyon sok részletet megtudhatunk egykor élt elődeink sorsáról, hétköznapijairól. A művelődéstörténeti, életmód-történeti megközelítés, az elemzések adatgazdagsága, a pontos forrásfeldolgozás élvezhetővé teszi a könyvet a laikus olvasók és a hivatásos történészek számára egyaránt. A hagyományos politikatörténeti témák – ebbe az udvari intrikák és a titkos szervezkedések is beleférnek – mellett a zene, a korabeli kertek, a társasági élet formái és szabályai is helyet kapnak a kötetben, akárcsak a 17. századi reprezentáció aktusainak elemzése. A témák szerkezetgazók, s a szerkesztők érdeme, hogy nem akarták erőszakosan egy mederbe terelni a vizsgálatokat, hiszen így válik igazán jól láthatóvá, hogy milyen sok irányba lehet folytatni még a kutatásokat, hogy valójában mennyire a kezdetén vagyunk az udvari élet feltárásának.

A 16–17. századi Magyarország sajátos helyzetét az adta, hogy a mohácsi vész után az uralkodó és ve-

le az uralkodói udvar már nem Magyarországon tartózkodott, hiába kérték erre számtalan esetben a magyar rendek: „Ennélfogva [a rendek] könyörögnek a királyi felség, az ő legkegyelmesebb urok előtt, méltóztassék már valahára Magyarországra visszatérni, és mint ennek feje, ezeket az ő lankadt tagjaikat felfrissíteni és feleleveníteni.” Mind ebből adódott, hogy a királyi udvar szerepét és funkcióját más szervezeti formációknak, a nádori, a báni udvaroknak, illetve a különböző főurak udvarainak kellett átvenniük. A centrum hiányában kialakult egy sokközpontú struktúra, amely éppen e sokszínűségében volt különösen értékes a magyarországi társadalom számára.

S hogy mi minden található a könyvben? Elolvashatjuk az 1714. évi királyné-koronázás történetét, azt, hogy főnemesek közül Batthyány Kristóftól Esterházy Pálig kik tudtak saját maguk is hangszeren játszani, vagy azt, hogy első alkalommal milyen körülmények között temették el Báthory Gábort (1613), s azután miként rendelt el számára újratemetést Bethlen Gábor 1628-ban. Megtudhatjuk, hol kapott helyet Thurzó nádor bicsei kastélyában a konyha, a pékség, a gyógyszertár, és azt is, hogyan hatott Gyulaféhevár építészeti történetére, hogy a város volt

az erdélyi fejedelmi udvar székhelye a 16. században.

Nagyon fontos, hogy az udvari élet vizsgálata során kiemelt szerepet kaptak az egyházi méltóságok, például Oláh Miklós és Pázmány Péter udvarai. Hasonló érdeklődés kíséri a könyvben a főurak környezetében tevékenykedő egyháziak szerepét is.

A tanulmánygyűjtemény egyik legfontosabb tanulsága, hogy a magyarországi főúri udvarok ugyanúgy sok szállal és szorosan kapcsolódtak Európához, mint a korabeli hazai ér-

teltség. Ez nemcsak a külföldi mesteremberek, építészek, zenészek vagy az idegenből érkezett értelmiségiek, orvosok, tanárok alkalmazását jelentette, hanem azt is, hogy hazánkban sokan tisztában voltak azzal, mennyire fontos Európa felé reprezentálni Magyarországot, s annak egyik igen látványos színterét, az udvarok életét.

A könyv tanulmányait számos illusztráció egészíti ki, amelyek sokat segítenek az egyes érvelések követésében, és átláthatóbbá „átláthatóbbá” teszik a kort. A könyv szerkezete, a választott témák, a sok illusztráció jelzi, hogy a történetírás immár talán végérvényesen elmozdult régi pozíciójából, s az interdiszciplináris kutatásokban találja meg helyét és módszereit. Mi, olvasók nem kívánhatunk mást, mint hogy gyarapod-

jék az ilyen igényes, érdekes és korszerű kiadványok sora.

THIMÁR ATTILA

(Szerkesztette G. Etényi Nóra és Horn Ildikó, Balassi Kiadó, Budapest, 2005, 670 oldal, 3200 Ft)

BEYTHE ANDRÁS:

Fives könyv

1578-ban Kozolvsvárott jelent meg Melius Juhász Péter *Herbárium*a, az első magyar nyelvű természettudományi kiadvány. Melius önmagáról úgy beszélt, mint aki „magyar nyelvre hozta” az abban foglalt ismereteket. A prédikátor munkája hiába befejezetlen, a kiadó által összefogott mű az auktorok tömegére hivatkozó, s így az ismeretfelhalmozódáshoz vezető folyamat elindítója hazánkban. Ugyanis a herbák rejtett értékeit az olvasóknak föltáró kompiláció új és egyre újabb könyvek forrásának bizonyult. Amikor 1595-ben Némethújváron Beythe András által napvilágra került a *Fives könyv*, az semmilyen szempontból nem volt eredeti szakmunkának tekinthető. Beythe (1564–1599) Melius Péter népszerű, az olvasni tudók által szerzte a Kárpát-medencében forgatott s a magas példányszám ellenére hiányolt praktikumát másolta le, írta tovább s adta ki saját nevében.

Beythe, aki apja nyomán református udvari lelkészként s Batthyány Ferenc nevelőjeként működött a Batthyány grófnál, a korszak alkotóihoz hasonlóan nem önálló szakmunka létrehozására, hanem a mindennapi élethez szükséges orvosbotanikai hagyomány fenntartására vállalkozott. 275 növényt említő művéről azonban a címmel pontosabb magyarázatul szolgált a hozzáfűzött, sokak által a könyv valódi címének inkább tekintett sor: *Fiveknek és fáknek nevékről, természetökről és hasznokról írtatott és szöröztetöt Magyar nyelven az fő Doctoroknak és természetet tudó orvosoknak Dioscoridesnek és Matthiolusnak bölt írásokbul*. Beythe a középkor kanonizálódott eljárását követte, amikor nem saját tapasztalata, kipróbált tudása alapján készített szakművet, hanem a mindenki által követett kútfőt, Dioszkoridész *De materia medica* című ókori orvosbotanikai munkáját állította előtérbe. A görögül és latinul is ismerhető, népszerű enciklopédikus kézikönyv több fordításban illetve átíratban terjedt el.

A sienai születésű Pietro Andrea Mattioli (Matthiolus, 1500–1577) szépen illusztrált *Commentarii ad Dioscoridem*...-jei a könyvtörténetek adatai szerint kétszáz év alatt mintegy hatvan kiadást értek meg. Az itáliai szerző a kortárs növénytan eredményeit építette be orvosi célok szerint szerkesztett növénytanába, de kétségtelen, hogy a botanikai-